

UNIVERSITATEA BABEȘ - BOLYAI
ȘCOALA DOCTORALĂ ECUMENE

TEZĂ DE DOCTORAT

**A iubi în libertate: Misterul căsătoriei și al
fertilității în lumina teologiei persoanei**

Conducător științific:

Prof. Dr. Kovács Gusztáv

Candidat:

Tóth Lujza

Comisia de îndrumători:

Prof. Dr. Zamfir Korinna

Prof. Dr. Nóda Mózes

Lect. Dr. Illyés Magda

Cluj-Napoca

2026

Cuprins

Cuprins	2
Abrevieri.....	6
Introducere	7
Status quaestionis.....	8
Dietrich von Hildebrand – Misterul interior al căsătoriei.....	8
Karol Wojtyła – cotitura antropologică și fundamentarea magisterială	8
Hans Urs von Balthasar – Dimensiunea dramatică a iubirii.....	10
Paul Evdokimov – Perspectiva ortodoxă.....	10
Servais Pinckaers – Etica libertății și a iubirii	10
David L. Schindler – Critica modernității	11
Un nou orizont: logica iubirii ca fundament unificator.....	11
De la fundamentele antropologice la misterul fecundității	13
I. Orizonturi filosofice și teologice.....	15
1. Formarea concepției postmoderne despre om.....	15
1.1. Formarea concepției științifice despre lume	15
1.2. Premisele epistemologice ale concepției moderne despre om	16
1.3. Moștenirea Iluminismului în gândire.....	19
2. Fenomenologie realistă și personalism	20
2.1. Curente personaliste în secolul al XX-lea.....	21
2.2. Fenomenologia lui Karol Wojtyła.....	23
2.3. „Teologia trupului” ca punct de plecare antropologic	24
3. Considerații de teologie morală	25
3.1. Morala întemeiată pe fericire	27
3.2. Locul iubirii în morală	28
3.3. Păcatul și egoismul	30
3.4. Relația dintre etică și antropologie.....	31
II. Ordo amoris	34
1. Manifestarea iubirii	34
1.1. Iubirea ordonată în gândirea Sfântului Augustin	35
1.2. Fundamentele antropologiei pascalienne	39
1.3. Paradoxul iubirii – ordinea inimii	41
2. Persoana în ordinea iubirii	45
2.1. Tripla antropologie a lui Scheler.....	45
2.2. Relația dintre persoană și actele sale	50

2.3. Paradoxul libertății personale	55
3. Considerații axiologice	58
3.1. Etica valorilor și iubirea.....	59
3.2. Ethosul Predicii de pe Munte	62
3.3. Împlinirea persoanei.....	65
4. Rolul conștiinței în ordinea iubirii	66
4.1. Subiectivitatea conștiințială a valorilor morale.....	67
4.2. Recunoașterea binelui obiectiv	69
4.3. Conștiința ca forță normativă a adevărului	71
5. Ordinea dramatică interpersonală	73
5.1. Decizia ca act	74
5.2. Iubire și creativitate.....	74
5.3. Responsabilitate și răspuns la valoare.....	76
5.4. Respingerea ordinii iubirii ca dramă antropologică.....	79
6. Sinteză.....	81
III. Căsătoria în ordinea iubirii.....	87
1. Chipul antropologic și spiritual al căsătoriei.....	87
1.1. Chipul și asemănarea lui Dumnezeu în relație.....	88
1.2. Căsătoria ca icoană a Sfintei Treimi	91
1.3. Căsătoria ca vocație	95
2. Dimensiunea sacramentală a căsătoriei.....	99
2.1. Spiritualitatea conjugală.....	100
2.2. Persoana întrupată: trup și sacralitate.....	103
2.3. Frumusețea trupească drept chip al sacralității	108
2.4. Unitatea sacramentală a creației și a răscumpărării	111
2.5. Căsătoria ca „sacrament primordial”	114
3. Comuniunea conjugală.....	116
3.1. Natură și har	116
3.2. Căsătoria ca imagine și sacrament al Noului Legământ	117
3.3. Promisiunea conjugală	118
3.4. Căsătoria ca loc al „communio personarum”	120
3.5. Comuniunea ca existență în legământ.....	122
3.6. Deformările comuniunii – de la concupiscentă la indiferență	123
4. Comunicarea care se dezvoltă din comuniune.....	128
4.1. Comunicarea verbală sau discursul conjugal	129
4.2. Comunicarea trupească – sexualitatea în viața cotidiană.....	134

4.3. Comunicarea spirituală – esența existenței noastre.....	138
5. Sinteză.....	141
IV. Spațiul fecund al relației Eu–Tu: iubire și sexualitate	147
1. Chipul antropologic al iubirii – întâlnirea dintre Eu și Tu.....	147
1.1. Fenomenologia „îndrăgostirii”.....	147
1.2. Iubirea ca răspuns la valoare în căsătorie.....	149
1.3. Misterul iubirii dăruitoare	153
1.4. Relația Eu–Tu între soți	155
2. Școala iubirii – virtuți, fidelitate și responsabilitate în căsătorie	159
2.1. Iubire și prietenie	160
2.2. Iubirea și tensiunea practicii cotidiene – virtuțile	162
2.3. Pericole și provocări în menținerea iubirii	167
3. Sexualitatea în căsătorie.....	169
3.1. Trupul uman sexuat – unitate și diferență	169
3.2. Realitatea sacramentală a sexualității	172
3.3. Procreație și sexualitate.....	174
3.4. Dorință și sexualitate.....	176
3.5. Paradoxul iubirii și al morții	181
4. Iubire și responsabilitate	185
4.1. Responsabilitatea față de persoană	185
4.2. Conduită de viață responsabilă	186
4.3. Sensul deplin al castității	188
4.4. Responsabilitatea parentalității	192
4.5. Ce înseamnă parentalitatea responsabilă?	195
5. Sinteză.....	198
V. Structura fecundă a existenței: chipul ontologic al dăruirii de sine	205
1. Bărbat și femeie i-a creat	205
1.1. Cine este omul? Care este vocația sa?	205
1.2. Dimensiunile existențiale ale fecundității	210
1.3. Fecunditate și instinct sexual	214
2. Fecunditatea: binecuvântare sau blestem?	218
2.1. Fecunditatea ca „da” ontologic	219
2.2. Omul care răspunde și fecunditatea iubirii	221
2.3. Logica fecundității: contemplație și dăruire.....	223
2.4. Binecuvântat este rodul pânteceleui tău – Maria, chipul răscumpărat al fecundității ..	228
2.5. Recunoștința ca ethos interior al fecundității	229

3.	Fecunditate și familie	234
3.1.	Misiunea familiei	234
3.2.	Fidelitatea față de jurământul conjugal	237
3.3.	Responsabilitatea reciprocă	241
3.4.	Cultura contracepției	242
4.	Restaurarea dramei.....	247
5.	Sinteză.....	252
VI.	Concluzii	256
1.	Principalele rezultate ale cercetării	256
2.	Confirmarea ipotezei și dezvoltarea tezelor principale.....	257
2.1.	Depășirea concepției moderne despre om în ordinea iubirii.....	257
2.2.	Structura ultimă a existenței umane este ordinea iubirii (ordo amoris)	259
2.3.	Realitatea sacramentală a căsătoriei este expresia primordială a ordinii iubirii	262
2.4.	Sexualitatea este limbajul trupesc și sacramental al ordinii iubirii	264
2.5.	Fecunditatea este rodul și revărsarea ordinii iubirii	266
3.	Concluzii teologice și antropologice.....	269
4.	Reflecție finală – orizontul dramei iubirii.....	270
Anexă		272
Bibliografie.....		273
Surse primare.....		273
Documente magisteriale și ecleziale.....		273
Literatură de specialitate utilizată.....		274
Studii utilizate.....		277
Bibliografie suplimentară		278
Mulțumiri		280
Apendice.....		281

A iubi în libertate: Misterul căsătoriei și al fertilității în lumina teologiei persoanei

1. Principalele constatări ale cercetării

După cum am văzut, gândirea modernă individualistă și, cu atât mai mult, gândirea structuralistă postmodernă – care influențează fără îndoială atitudinile noastre sociale ale prezentului – ignoră în mod fundamental existența lui Dumnezeu și încearcă să înțeleagă omul în interiorul său. În acest context, persoana umană este fie un obiect, fie se află într-o poziție de putere. Așa cum subliniază David Schindler, și pe bună dreptate, nu putem spera să rezolvăm problemele cu care se confruntă societatea occidentală modernă dacă începem prin a trece în plan secundar problema relației noastre cu Dumnezeu, astfel cum se reflectă în structurile sale, deoarece însăși această problemă este sursa și legătura cea mai profundă a tuturor acestor probleme.¹ Din acest motiv, lucrarea de față subliniază în mod constant realitatea creată, dar transcendentă a omului, în conformitate cu viziunea creștină asupra omului. Soluția la acest paradox poate fi găsită în genialul raționament al lui Pascal, pe care l-am explicat în detaliu în capitolul II.1.2. Aici, aș dori să mă refer din nou la acesta doar în măsura în care subliniez unele dintre afirmațiile sale pe care le consider deosebit de relevante pentru fertilitate, mai precis pentru fertilitatea conjugală.

În viziunea lui Pascal, diferitele concepte de interpretare a realității și a vieții, precum și perspectivele asociate acestora, nu sunt doar paralele, ci formează puncte de vedere ordonate ierarhic. Fiecare concept – cadru interpretativ sau ordine a existenței – reprezintă o viziune specifică asupra lumii, din care viața în ansamblu capătă semnificații și importanțe diferite. Aceste perspective oferă, așadar, orizonturi de experiență diferite, aparent independente, la fel cum fiecare persoană și fiecare căsătorie reprezintă un domeniu de experiență complet unic. Însă, în cadrul raționamentului lui Pascal, nu rămânem în orizontul relativismului: relația dintre ordine nu este aleatorie sau închisă, ci ordonată, și există chiar un punct de vedere privilegiat, capabil să dezvăluie legătura dintre diferite perspective.² În acest sens, diferitele ordine, moduri de interpretare și strategii de viață () își găsesc unitatea

¹ Vezi SCHINDLER: *Modern, Postmodern...* p. 34.

² Pascal ilustrează acest lucru cu geometria secțiunilor conice: secțiunile conice (cerc, elipsă, parabolă, hiperbolă) sunt liniile de intersecție ale planurilor care intersectează un con din direcții diferite, care, privite separat, prezintă imaginea unor forme independente, dar privite din vârful conului – singurul punct din care toate segmentele conului pot fi potrivite între ele – se revelează legătura dintre ele. În gândirea lui Pascal, perspectiva privilegiată corespunzătoare vârfului conului nu este altceva decât Logosul însuși.

și sensul final în Hristos. Iisus Hristos, ca Logos divin, este punctul de vedere capabil să reunească diferitele interpretări ale lumii și în care se manifestă puterea unificatoare a adevărului.³

Raționamentul lui Pascal include și faptul deloc neglijabil că perspectivele diferite dezvăluie doar o parte a realității, dar acea parte este fața adevărului, în timp ce această viziune nu ne scutește de a căuta adevărul întreg, lăsându-ne cu paradoxul că acesta va fi dezvăluit doar în deplinătatea vieții.⁴ Sensul și scopul existenței nu sunt altceva decât participarea la dăruirea de sine a Ființei absolute (Dumnezeu) ca iubire. Omul devine cu adevărat el însuși atunci când intră în această relație de dăruire de sine ca ființă receptivă. Astfel, când luăm în considerare problema fertilității și ajungem la problemele practice ale planificării familiale sau controlului natalității, nu trebuie să pierdem din vedere faptul că perspectiva și discursul nostru rațional sunt în mod necesar unilaterale și nu pot lua în considerare perspectiva menționată mai sus.⁵

2. Verificarea ipotezei și elaborarea tezelor principale

Conform ipotezei acestei lucrări, un stil de viață conștient de fertilitate – bazat pe responsabilitate reciprocă, dialog și autocontrol între soți – este strâns legat de etosul răscumpărării. Aceasta este logica internă în care inima omului se transformă din iubire egoistă în iubire dăruitoare. Scopul cercetării este de a explora structura teologico-antropologică a acestei transformări.

2.1. Transcenderea imaginii moderne a omului în ordinea iubirii

Întoarcerea antropologică a modernității – care a plasat omul în centrul său și a exclus dimensiunea transcendenței – a dus la instrumentalizarea naturii umane, a corpului și a fertilității. Criza imaginii moderne a omului poate fi depășită numai prin antropologia personalistă și teologia iubirii, care interpretează persoana umană în ordinea iubirii creative și mântuitoare, unind astfel natura, libertatea și harul.

³ Cf. Tamás PAVLOVITS: *Blaise Pascal*, SZIT, Budapesta, 2024, pp. 245–246.

⁴ Aceasta înseamnă a-L vedea pe Dumnezeu față în față, ceea ce se realizează în „ordinea gloriei” (cf. Pavlovits ibid. 252) – „Prin credință cunoaștem existența [lui Dumnezeu]. În glorie îi vom cunoaște natura.” (*Pensées* 233)

⁵ Cu aceasta, pun tacit sub semnul întrebării legitimitatea dezbaterii nesfârșite privind metodele și instrumentele, adăugând ideea că, în mod evident, chiar și în cadrul ordinii raționale, există numeroase criterii obiective (vezi Anexa 2) care influențează valoarea unei metode/unui instrument sau a altuia.

- **APARIȚIA VIZIUNII POSTMODERNE ASUPRA UMANITĂȚII.** Concepția lui Bacon asupra naturii a creat din natură obiectul cunoașterii raționale și al dominației, înlocuind abordarea medievală contemplativă și de împărtășire a creației cu puterea tehnică umană și autorealizarea productivă, ceea ce, pe termen lung, a dus la instrumentalizarea naturii, a corpului și a vieții. Empirismul lui Locke și teza sa privind necunoașterea substanței au inițiat o schimbare epistemologică în care realitatea nu este o aptitudine, ci o construcție umană, punând astfel bazele viziunii postmoderne asupra umanității și făcând identitatea umană, corpul și natura proiecte relative, funcționale și bazate pe interpretare. Filozofia Iluminismului – de la dualismul lui Descartes, la raționalismul lui Kant și pozitivismul lui Comte – a interpretat autonomia umană în detrimentul corpului și transcendenței, contribuind la apariția unei imagini instrumentalizate și funcționale a umanității, în care dimensiunile morale și spirituale ale individului sunt împinse în plan secund.
- **FENOMENOLOGIA REALISTĂ ȘI PERSONALISMUL.** Fenomenologia realistă postulează o realitate obiectivă care poate fi cunoscută prin actele intenționale ale conștiinței, în timp ce personalismul secolului al XX-lea – în diversele sale forme – accentuează demnitatea transcendentă, libertatea și natura relațională a persoanei, în contrast cu viziunea impersonală a modernității, oferind o bază filosofică și teologică pentru o interpretare personalistă a căsătoriei și a iubirii. Filozofia lui Wojtyła se desfășoară în unitatea metafizicii tomiste și a fenomenologiei: *Persoana și actul* revelează realizarea de sine a omului în experiența acțiunii, în timp ce *Teologia trupului* arată, în lumina Întrupării, că trupul este un semn sacramental al iubirii personale și al comunicării divine, în care unitatea dintre eros și ethos se realizează în epurarea dramatică a inimii umane.
- **CONSIDERAȚII TEOLOGICE MORALE.** Potrivit lui Pinckaers, teologia morală nu se concentrează pe porunci și interdicții, ci pe virtuți, fericire și participarea la iubire: viața morală umană este organizată din interior, din direcția vocației și a scopului final, iar căsătoria este o formă concretă a acestui lucru, în care libertatea este ghidată de harul Duhului Sfânt spre împlinirea iubirii divine. Baza moralității creștine nu este datoria, ci dorința de fericire, care devine reală

atunci când o persoană se împlinește în iubirea altruistă față de altcineva; astfel, în căsătorie, fericirea nu este plăcerea hedonistă, ci rodul unei comunități de viață semnificative trăite în iubire. Esența moralității creștine este unitatea dintre iubire și adevăr: iubirea nu este emoție sau spontaneitate, ci fidelitate dăruitoare, care se împlinește în lumina adevărului, în timp ce adevărul își păstrează puterea dătătoare de viață numai în iubire – astfel, în centrul vieții morale se află adevărul împlinit în iubire. Unitatea dintre etică și antropologie constă în faptul că identitatea umană nu poate fi înțeleasă decât în deschiderea transcendentă, în Hristos ca ființă umană supremă, unde bunătatea este condiția ontologică pentru împlinirea în iubirea divină; Astfel, baza vieții morale este ordinea iubirii (*ordo amoris*), care se împlinește în vocația persoanei, în dăruirea de sine și în orientarea către comunitate.

2.2. Structura supremă a existenței umane este ordinea iubirii (*ordo amoris*).

Ordinea iubirii este atât un fundament ontologic, cât și etic, care determină libertatea, responsabilitatea și împlinirea de sine a unei persoane. Toate concluziile antropologice și teologice ulterioare decurg din această logică.

- **MANIFESTAREA IUBIRII.** Conform învățăturii lui Augustin despre *ordo amoris*, viața morală a omului este înrădăcinată în ordinea iubirii, în care tot ceea ce există trebuie iubit la justa sa măsură: binele suprem, iubirea lui Dumnezeu, ordonează toate celelalte iubiri și își găsește măsura supremă în Logos, Hristos; Astfel, frumusețea și iubirea sunt unite în aceeași mișcare, care este îndreptată spre bunătatea infinită a lui Dumnezeu și spre continuă predare de sine a omului. Potrivit antropologiei lui Pascal, paradoxul existenței umane – natura simultan divină și căzută – își găsește mântuirea în Hristos. În ierarhia celor trei ordine – trup, minte și inimă – Pascal consideră că ordinea iubirii este cea mai înaltă, în care sensul ultim al adevărului și al existenței devine vizibil în Hristos; ordinea inimii transcende cunoașterea rațională și revelează unitatea realității în lumina harului, astfel că hristologia devine baza antropologiei și logica iubirii.
- **PERSOANA ÎN ORDINEA IUBIRII.** „Antropologia tripartită” a lui Scheler – trup trăit, psihic și spirit/persoană – descrie persoana ca un subiect spiritual

intenționat care există în acte, care nu poate fi redus la straturi psihofizice oferind astfel un orizont antropologic nereducționist în care, pe baza primatului libertății și responsabilității, luarea deciziilor morale este sfera acțiunii de autorealizare a persoanei, în opoziție cu îngustarea determinismului și a imaginilor tehnico-psihologizante ale omului. În antropologia lui Wojtyła, persoana și actul sunt într-o unitate internă: actele intenționale de acțiune modelează caracterul moral al persoanei în libertatea stăpânirii de sine și a autodeterminării, unde libertatea este ordonată adevărului. Pedagogia virtuților – în special a temperanței și a virtuților teologice – permite abandonarea spirituală de sine și descrie o persoană care cooperează cu harul și se împlinește pe sine. Potrivit lui Wojtyła, paradoxul libertății personale constă în faptul că omul este transcendent și autodeterminat în esența sa spirituală: libertatea sa nu este independența față de legi, ci deschiderea față de adevăr și iubire. În contrast, determinismul și antropologia instinctuală reduc omul la simpla natură, golind de sensul adevărat al responsabilității și al abandonului de sine.

- **CONSIDERAȚII AXIOLOGICE.** Conform eticii valorilor lui Scheler, valorile sunt realități auto-existente, ordonate ierarhic, care se revelează prin intuiția emoțională, iar bunătatea morală constă în armonia voinței de a acționa cu valorile supreme preferate. Wojtyła dezvoltă în continuare această ordine – *ordo amoris* – în fenomenologia sa, a acțiunii personale, în care omul răspunde valorilor în acțiunile sale, iar iubirea devine forma supremă a cunoașterii etice și ontologice. Scheler vede o revoluție în etos în Predica de pe Munte: iubirea ridică moralitatea umană la un nou nivel superior de valori, în care legea morală nu mai este o normă externă, ci o ordine internă a inimii. Această idee este dezvoltată mai departe de Ioan Paul al II-lea, care interpretează etosul ca o formă a relației omului cu Dumnezeu și a receptivității sale interioare la valori, așezând-o în contrast cu relativismul postmodern și utilitarismul tehnocratic, care lipsesc moralitatea de temelie sa obiectivă. Potrivit lui Wojtyła, împlinirea persoanei este un proces ontologic: în toate acțiunile sale, omul se modelează pe sine și, prin deciziile sale, se apropie de propria împlinire sau se îndepărtează de ea. În opinia lui Wojtyła, împlinirea personală este un proces ontologic: prin toate acțiunile lor, oamenii se modelează ei

înșiși, iar prin deciziile pe care le iau se apropie sau se îndepărtează de propria lor împlinire; prin urmare, moralitatea este spațiul în care se desfășoară existența umană, unde conștiința ajută persoana să se realizeze pe sine în recunoașterea valorilor și a adevărului iubirii.

- **ROLUL CONȘTIINȚEI ÎN ORDINEA IUBIRII.** Problema subiectivității valorilor morale în conștiință evidențiază faptul că omul modern – în special din cauza slăbirii sprijinului comunității morale și religioase – este adesea lăsat singur în alegerile sale valorice și, astfel, tinde să reducă ordinea morală obiectivă la convingeri pur subiective; În contrast, potrivit lui Wojtyła, conștiința este un spațiu interior legat de adevăr și bunătate, în care libertatea umană se realizează în ordinea „binelui adevărat” și devine astfel condiția împlinirii morale și ontologice a persoanei. În viziunea sa, recunoașterea binelui obiectiv nu este doar o intuiție intelectuală, ci un proces care decurge din deschiderea persoanei față de adevăr, în care conștiința funcționează ca punct de întâlnire între adevăr și libertate: intelectul recunoaște binele, iar voința decide și acționează în lumina acestuia, astfel încât norma devine o lege internă în cadrul persoanei. Rezultă de aici că libertatea se poate dezvolta numai în slujba adevărului. Conștiința este forța normativă internă a adevărului, care ghidează acțiunile unei persoane nu pe baza unor comenzi externe, ci pe baza unei recunoașteri interne a binelui care a fost recunoscut. Libertatea se realizează în mod autentic atunci când conștiința servește adevărului și persoana alege binele pe baza convingerii sale interioare. Este deosebit de important ca, în deciziile legate de fertilitate, oamenii să fie capabili să facă distincția între valorile aparente și bunurile adevărate, autentice.
- **ORDINEA DRAMATICĂ INTERPERSONALĂ.** O decizie nu este doar o acțiune, ci o autodefinire: o persoană își modelează identitatea morală prin acțiunile sale. Libertatea este și responsabilitate. Potrivit lui Scheler și Pieper, iubirea este o forță creativă: aprobarea existenței altuia, care dezvăluie persoana ca o continuare a voinței creative divine. Această iubire acceptantă, dar exigentă, este capabilă să scoată la iveală binele din celălalt, să „creeze” ceea ce poate deveni persoana iubită. Într-o relație conjugală, această iubire creativă devine o vocație comună: partenerii nu numai că răspund unul altuia, ci se ajută

reciproc să recunoască și să-și realizeze propria chemare divină. Responsabilitatea este o formă internă de autodeterminare: în acțiunile lor, oamenii răspund liber la chemarea obiectivă a valorilor și astfel se modelează pe sine. Responsabilitatea față de o altă persoană este o manifestare concretă a iubirii, în care dăruirea de sine și împlinirea de sine coincid. Respingerea ordinii iubirii este una dintre cele mai grave crize antropologice ale gândirii moderne: libertatea devine un scop în sine, iar relațiile devin superficiale. Existențialismul, structuralismul și tendințele postmoderne reduc relațiile umane la unități ale puterii, societății sau eficienței, astfel încât cealaltă persoană nu mai este un dar, ci un factor restrictiv. Pierderea dimensiunii transcendente a iubirii – separarea sexualității de dăruirea de sine și obiectivarea corpului – duce la o sărăcire dramatică a existenței umane, din care numai redescoperirea unității dintre corp și persoană poate oferi o ieșire.

2.3. Realitatea sacramentală a căsătoriei este expresia primară a ordinii iubirii. Uniunea dintre bărbat și femeie nu poate fi redusă la factori sociali sau biologici, ci este o *communio personarum* care reflectă iubirea Sfintei Treimi, în care soții împărtășesc misterul unității lui Hristos și al Bisericii prin iubirea lor dăruitoare (), transformând astfel natura în har și iubirea în rodnicie.

- IMAGINEA ANTROPOLOGICĂ ȘI SPIRITUALĂ A CĂSĂTORIEI. În sens creștin, căsătoria este o formă specifică, relațională, a existenței umane, care este reflectarea pământească a iubirii divine. Comunitatea dintre bărbat și femeie care se dăruiesc unul altuia reflectă imaginea lui Dumnezeu: omul nu se realizează pe sine în sine, ci într-o relație de iubire. Iubirea conjugală nu este doar o emoție, ci un dar personal și spiritual în care partenerii recunosc imaginea iubirii lui Dumnezeu unul în celălalt. În această iubire, demnitatea persoanei se realizează ca o participare la viața divină – căsătoria este astfel nu numai o ordine naturală, ci și una sacramentală, în care omul devine complet în puterea creatoare a iubirii divine. Căsătoria este o vocație – atât personală, cât și comunitară – care participă la viața Sfintei Treimi și cheamă soții să facă vizibilă iubirea lui Dumnezeu în lume prin viața și iubirea lor rodnică. Căsătoria nu este, așadar, doar o instituție naturală, ci are și un caracter transcendent.

- **ASPECTUL SACRAMENTAL AL CĂSĂTORIEI.** Spiritualitatea căsătoriei este o formă specifică de viață creștină în care sacramentul căsătoriei devine un mod de sfințire a vieții de zi cu zi: munca, creșterea copiilor, bucuriile și suferințele devin toate domenii de sfințire. În lumina conceptului de sacrament care reiese din misterul biblic, potrivit lui Ioan Paul al II-lea, corpul însuși este un „semn sacramental”: el poartă și transmite în mod vizibil misterul iubirii divine. Căsătoria este fidelă naturii sale atunci când soții manifestă cu adevărat iubirea lui Hristos pentru Biserică prin dăruirea reciprocă – adică atunci când corpul și căsătoria manifestă cu adevărat iubirea lui Hristos pentru Biserică. Potrivit papei Ioan Paul al II-lea, frumusețea trupului reflectă puritatea sufletului și lumina unei iubiri capabile de dăruire de sine, care își găsește sensul ultim în relația dintre Hristos și Biserică. În opinia lui Ioan Paul al II-lea, frumusețea trupului reflectă puritatea sufletului, lumina iubirii capabile de dăruire de sine, care își găsește sensul ultim în relația dintre Hristos și Biserică. Unitatea sacramentală a creației și a răscumpărării constă în faptul că ambele sunt opera aceleiași iubiri divine: de la început, Dumnezeu a vrut să unească omul cu Sine în Hristos, iar acest plan nu a fost zădărnicit nici măcar după Cădere. Căsătoria este un semn vizibil al acestui plan divin etern, în care harul creației se împlinește în lumina răscumpărării: unirea bărbatului și a femeii într-un „singur trup” este o participare la unitatea dintre Cristos și Biserică. Astfel, căsătoria nu este doar o continuare a ordinii create, ci și un spațiu sacramental al răscumpărării, în care drama iubirii – dăruirea de sine și harul răscumpărător – devine realitate. Căsătoria este un „sacrament primordial” deoarece revelează misterul dător de viață și unificator al iubirii divine ca singurul mare semn sacramental al creației și al răscumpărării, în care soții împărtășesc legământul etern al lui Cristos și al Bisericii.
- **COMUNIUNEA CONJUGALĂ.** Ființele umane sunt în esență deschise darului iubirii lui Dumnezeu; păcatul nu a creat o stare nouă, „naturală”, ci mai degrabă un declin al naturii umane în raport cu propria sa demnitate. În Hristos, însă, harul restabilește și împlinește ordinea originală a creației: sacramentul căsătoriei este un semn vizibil al acestei unități între natură și har, în care omul este din nou capabil să primească și să transmită viața divină. În Noul

Testament, căsătoria este o imagine sacramentală a unității dintre Hristos și Biserică: prin harul răscumpărării, ea realizează ceea ce simbolizează și ridică iubirea umană la rangul de parte a iubirii divine. Îmbrățișarea conjugală este semnul sacramental al legământului conjugal: este expresia unei dăruiri totale, pe tot parcursul vieții, care se realizează în unitatea fizică și spirituală. Căsătoria nu este, așadar, un act singular, ci o promisiune continuă, reînnoită zilnic, în care părțile își fac vizibilă reciproc iubirea lui Dumnezeu în fiecare dimensiune a vieții lor. *Communio personarum* este realitatea esențială a căsătoriei: comuniunea dintre bărbat și femeie unul pentru celălalt, realizată în dăruirea reciprocă de sine, care este imaginea comunității de iubire a lui Dumnezeu. Dimensiunea legământului comuniunii persoanelor constă în faptul că căsătoria, urmând modelul legământului Vechiului Testament, este o legătură indisolubilă trăită în iubire, care reflectă și relația dintre Dumnezeu și om. Unitatea fizică este, prin urmare, un semn sacramental care exprimă adevărul moral al dăruirii de sine, al fidelității și al deschiderii față de viață; dacă acest semn este falsificat, realitatea legământului este, de asemenea, afectată.

- COMUNICAREA CARE DECURGE DIN COMUNIUNE. Modelul Întrupării îi cheamă pe soți să învețe să iubească așa cum iubește Dumnezeu, „întrupându-se” în lumea celuilalt cu atenție, înțelegere și dăruire de sine. Semnificația sacramentală a comunicării conjugale se realizează tocmai în această atenție, în slujba iubirii și a iertării reciproce. Stabilitatea relației depinde de echilibrul celor trei niveluri de comunicare – psihologic (dialog), fizic (uniune) și spiritual (rugăciune, relația cu Dumnezeu) – prin care căsătoria crește continuu spre plinătatea iubirii.

2.4. Sexualitatea este limbajul fizic și sacramental al ordinii iubirii

Corpul nu îndeplinește doar funcții biologice, ci este și o expresie sacramentală a iubirii și a dăruirii de sine. Corpul le este dat ființelor umane în natura sa duală, care reprezintă întotdeauna o provocare și apare ca o responsabilitate la care trebuie să răspundem. Actul conjugal se împlinește în posibilitatea fertilității, care este rodul logicii iubirii.

- FAȚA ANTROPOLOGICĂ A IUBIRII – ÎNTÂLNIREA DINTRE EU ȘI TU. Iubirea este o experiență antropologică profundă a existenței umane, în care întâlnirea dintre „eu” și „tu” dă un nou sens existenței și pregătește dăruirea de sine și desfășurarea iubirii roditoare. „Îndrăgostirea” nu este doar o emoție, ci o experiență de deschidere a existenței, în care prezența celeilalte persoane transformă sensul lumii și structura cunoașterii de sine. În analiza lui Hildebrand și Wojtyła, iubirea conjugală este un răspuns personal și moral la valori: recunoașterea și slujirea bunătății, frumuseții și demnității recunoscute în celălalt, în care părțile nu iubesc valori interschimbabile, ci persoana concretă și de neînlocuit a celuilalt. Esența iubirii devotate este dăruirea liberă și iubitoare a persoanei, în care nu te pierzi pe tine însuși, ci te îmbogățești. În interpretarea lui Jean-Luc Marion, iubirea nu este îndreptată către un obiect, ci către „chipul” celuilalt: sinele iubitor se naște numai în dăruirea de sine. Căsătoria este, așadar, realitatea sacramentală a dăruirii reciproce de sine, în care indivizii își dăruiesc reciproc propria ființă – și astfel își găsesc împlinirea. Această relație nu este experiență sau utilizare, ci prezență reciprocă, în care fiecare devine el însuși prin celălalt. Logica Sinelui-Celălalt – care face din celălalt o funcție sau un mijloc – amenință și căsătoria: de exemplu, atunci când un copil apare ca un „proiect planificat” mai degrabă decât ca un dar al harului.
- ȘCOALA IUBIRII – VIRTUȚI, FIDELITATE ȘI RESPONSABILITATE ÎN CĂSĂTORIE. Gânditori antici și moderni – de la Sfântul Maxim la Fromm și Wojtyła – interpretează iubirea ca o virtute, un obicei și o vocație ontologică: existența umană se împlinește în iubire. Căsătoria este, așadar, o școală etică și existențială în care unitatea, fidelitatea și responsabilitatea sunt o realitate învățată și trăită în mod constant. Potrivit lui Wojtyła, iubirea conjugală se maturizează atunci când crește de la simpatie emoțională către structura morală și volitivă a prieteniei, pentru că numai astfel sentimentul și fidelitatea se pot întâlni în ea. Căsătoria rămâne vie atunci când fidelitatea prieteniei și dăruirea de sine a iubirii sunt unite în ea. Iubirea conjugală este, printre altele, o decizie conștientă și o practică continuă, care rămâne viabilă prin virtuți precum disciplina, fidelitatea și iertarea. Fromm subliniază faptul, că arta de a iubi

poate fi învățată: ea necesită atenție, sacrificiu și reînnoire constantă, astfel încât căsătoria să poată fi un loc de creștere personală și sfințire, mai degrabă decât o simplă coabitare. În prezent, menținerea iubirii este amenințată în primul rând de pierderea valorilor, interesul propriu și consumerismul. Adesea, relațiile nu se bazează pe adevărata valoare a celeilalte persoane, ci pe iluzii, astfel încât, atunci când emoțiile se estompează, relația devine și ea goală. Individualismul modern, alienarea tehnologică și logica capitalistă forțează, de asemenea, căsătoria să intre în categoriile pieței, unde copiii nu sunt daruri, ci „proiecte”.

- **SEXUALITATEA ÎN CĂSĂTORIE.** Diferența dintre bărbați și femei nu este doar biologică, ci mai degrabă fundamentul teologic și antropologic al existenței umane: manifestarea concretă a imaginii lui Dumnezeu. Conform Epistolei către Efeseni, Dumnezeu dorește ca mireasa sa să conceapă viața veșnică: bărbatul se află întotdeauna în poziția miresei care îl primește pe Dumnezeu. Relația dintre bărbat și femeie simbolizează tocmai această relație dintre Creator și creatură. În această analogie, bărbatul este cel care dăruiește pe sine, iar femeia primește darul, cealaltă persoană. Sexualitatea este o dimensiune fundamentală a structurii personale a existenței umane: limbajul ființei. În sacramentul căsătoriei, unirea fizică nu este doar un simbol, ci și un mijloc eficient de har: realizarea liberă, fidelă, completă și rodnică a iubirii, sau cel puțin așa ar trebui să fie. Unitatea sexuală conjugală este culmea dăruirii de sine personale, în care partenerii, pierzându-se pe sine și găsindu-se unul pe celălalt, participă la misterul iubirii creatoare și mântuitoare a lui Dumnezeu. Unitatea sexualității și a procreării este una dintre cele mai profunde adevăruri ale existenței umane: actul sexual nu este doar fizic, ci și personal și creativ. În opinia lui Karol Wojtyła, ființele umane nu sunt doar sclavele instinctelor biologice, ci sunt capabile de autocontrol și de a pune sexualitatea în slujba iubirii și a dăruirii de sine. Prin procreare, omul participă ca co-creator la lucrarea dătătoare de viață a lui Dumnezeu. Cultura modernă, care separă sexualitatea de fertilitate, perturbă această ordine și reduce corpul la un instrument funcțional. În căsătorie, dorința reciprocă și pasională este „forța motrice” a iubirii sacramentale, care vindecă, unește și reflectă dăruirea de sine

a Sfintei Treimi. Unitatea conjugală semnifică iubirea lui Hristos și a Bisericii (Ef 5,32); atracția dintre sexe este încorporată într-o dorință mai profundă, „cosmică”, pentru Dumnezeu. Mediul hipersexualizat exploatează sensibilitatea noastră, face dorința instabilă și ascunde persoana. Privirea contemplativă, „care vede frumusețea” corpului inspiră pace și respect; logica utilizării inspiră neliniște și urgență. Dorința trebuie cultivată și înnobilită (virtuți, atenție, tandrețe, timp, păzirea ochilor și a imaginației), astfel încât sexualitatea să servească cu adevărat dăruirea de sine și unitatea legământului. Esența actului conjugal este dăruirea totală de sine, ceea ce înseamnă „moartea” egocentrismului „ului” și nașterea „noi”; extazul este punctul culminant vulnerabil al acestuia. Dimensiunea procreării proclamă victoria vieții asupra morții; printre răni și păcate, iubirea altruistă vindecă și răscumpără.

- **IUBIRE ȘI RESPONSABILITATE.** Baza ontologică a responsabilității este valoarea unică a persoanei pentru sine, care transcende toate caracteristicile externe. Adevărata iubire este, prin urmare, dăruirea reciprocă în care ambele părți se împlinesc și care, în ultimă instanță, capătă sensul său deplin în perspectiva vieții veșnice. Responsabilitatea nu înseamnă aici doar un cadru instituțional, ci practica conștientă a dăruirii zilnice între soți – în special cultivarea iubirii fizice, intime. Păstrarea iubirii conjugale necesită muncă constantă, disciplină și perfecționare personală: aceasta este singura modalitate de a menține armonia în relație. Puritatea păstrează transparența și integritatea iubirii, protejând-o de distorsiunile dorinței și de mecanismele egoismului, nu prin suprimarea caracterului fizic, ci prin încorporarea acestuia în ordinea persoanei și a iubirii: purificând dorința astfel încât cealaltă persoană să poată fi iubită pentru ceea ce este. În acest fel, puritatea adâncește iubirea conjugală și face din trup un instrument al altruismului agape, care permite împlinirea sacramentală a iubirii. Paternitatea este cea mai profundă formă de responsabilitate în iubire, în care soții spun da unei participări conștiente la creație. A deveni părinți revelează dimensiunea transcendentă a existenței umane: iubirea nu numai că acceptă, ci și dă naștere unei noi vieți și, astfel, face din căsătorie un semn vizibil al iubirii creative divine. Esența de a fi un

părinți responsabili este faptul că soții acceptă în mod conștient și deschis consecințele fertilității, recunoscând natura dătătoare de viață a iubirii. Aceasta nu înseamnă doar reglarea numărului de nașteri, ci fidelitatea față de fertilitate și respectul pentru darul vieții.

2.5. Fertilitatea este rodul și revărsarea ordinii iubirii

Fertilitatea este arena dramei existențiale în care libertatea umană întâlnește misterul harului: ea nu domină viața, ci participă la ea. Restaurarea acestei drame înseamnă recunoașterea faptului că viața nu poate fi planificată în totalitate, ci este un dar la care omul răspunde cu iubire dăruitoare și cu libertatea de a accepta.

- EL I-A CREAT BĂRBAT ȘI FEMEIE. Crearea omului ca bărbat și femeie este axa centrală a gândirii antropologice a lui Ioan Paul al II-lea: semnul sacramental al celor două sexe, care revelează logica dăruirii de sine a iubirii divine. Deși căderea a perturbat ordinea acestei iubiri, actul răscumpărător al lui Hristos a restaurat unitatea sa originală, în care se revelează iubirea dăruitoare de sine a lui Dumnezeu. Deși căderea a perturbat ordinea acestei iubiri, actul răscumpărător al lui Hristos a restabilit unitatea ei inițială, în care Eros și Agape devin din nou un întreg. Fertilitatea este o dimensiune existențială a existenței umane: existența însăși este rodul iubirii și al dăruirii de sine. Existența umană se datorează faptului că cineva a spus „da” ei – astfel, toată viața este o continuare a creației divine. Potrivit lui Ioan Paul al II-lea, fertilitatea nu este doar o realitate biologică, ci și una spirituală și etică, exprimând comunicarea de sine a ființelor umane, care sunt create după chipul lui Dumnezeu, în iubire. Logica consumistă a societăților moderne și temerile legate de creșterea populației ascund această dimensiune transcendentă. Antropologia creștină interpretează fertilitatea din perspectiva iubirii și a responsabilității, care nu este o chestiune de numere, ci o afirmare a vieții primite ca răspuns la chemarea divină. În opinia lui Wojtyła, valoarea sexualității se dezvăluie atunci când este integrată în ordinea dăruirii de sine și a responsabilității, făcând astfel omul un co-creator alături de Dumnezeu.
- FERTILITATEA ESTE O BINECUVÂNTARE SAU UN BLESTEM? Fertilitatea naturii revelează ordinea vieții care se reînnoiește și se dăruiește pe sine, în care toate

formele de existență se hrănesc reciproc și își transmit viața unele altora. În viziunea creștină, această abundență este un semn al bunătății providențiale a lui Dumnezeu, în timp ce epoca modernă a subordonat fertilitatea logicii controlului și utilității, uitând originea sa simbolică, divină. În sens ontologic, fertilitatea este un „da” adus vieții: acceptarea existenței ca o reflectare a comunicării divine. Cei care spun da vieții spun da Logosului – adică recunosc sensul existenței în iubirea creativă și devin ei înșiși o parte fructuoasă a acesteia. Fertilitatea este un eveniment care izvorăște din răspunsul uman: existența se desfășoară în drama iubirii, unde libertatea umană nu este libertatea de alegere, ci un răspuns la chemarea divină. Ființele umane devin roditoare atunci când intră în acest mod de viață dăruitor și își joacă propriile vieți pe scena iubirii lui Dumnezeu. Adevărata logică a rodniciei – după Schindler și Balthasar – nu urmează logica raționalizată a producției și dominației, ci misterul contemplării și devotamentului. Criza omului postmodern este consecința ontologică a absenței lui Dumnezeu: iubirea, trupul și fertilitatea și-au pierdut semnificația sacră deoarece conștiința fundamentului divin al lumii a fost distrusă. Fertilitatea este participarea receptivă la viața Sfintei Treimi: omul devine cu adevărat fertil atunci când permite iubirii divine să-l pătrundă și să prindă contur prin el. Modelul acestei logici este Maria, în care unitatea contemplării și a abandonului de sine devine vizibilă în Întrupare – ca da-ul cel mai profund al libertății umane față de Creator. Recunoștința este etosul interior al rodniciei: un comportament intenționat, orientat transcendent, care, recunoscând darul existenței și darul celeilalte persoane, trezește încrederea și ne deschide către dăruirea de sine. Din perspectiva antropologică euharistică, recunoștința nu este doar o emoție, ci participarea la dăruirea de sine a lui Hristos: căsătoria devine o „contra-ofrandă” liturgică, iar fertilitatea, manifestată prin copii sau alte forme de dăruire a vieții, este rodul logicii darului.

- **FERTILITATEA ȘI FAMILIA.** Misiunea familiei este de a păstra, transmite și da roade în iubire: ea trăiește din iubire și este chemată să slujească iubirii. Familia este cadrul principal pentru creșterea personală și educație, unde egoismul se transformă în renunțare de sine, dorința în fidelitate, iar

sexualitatea în iubire. Ca „școală” a iubirii, familia este o icoană a fertilității divine, care își îndeplinește misiunea în logica crucii și învierii lui Hristos: slujind viața, oferindu-se pe sine ca sacrificiu și dar lumii. Fidelitatea conjugală este un pelerinaj trăit în convertire și creștere, care, cu ajutorul harului, depășește egoismul, dorința și dezordinea unei lumi căzute. Fidelitatea față de jurămintele făcute implică și deschiderea față de viață: a respinge fertilitatea ar însemna a falsifica „da”-ul sacramental. Fidelitatea este, așadar, adevărul ontologic al persoanei: constanța în iubire, care realizează imaginea lui Dumnezeu în om și devine astfel scena concretă, cotidiană, a dramei mântuirii. Responsabilitatea soților este față de celălalt, față de copiii lor și, în ultimă instanță, față de Dumnezeu, și aceasta este ceea ce face relația cu adevărat fructuoasă. Auto-transcendența de a trăi pentru altcineva este cea mai profundă formă de iubire: acceptarea vieții, a celeilalte persoane și a copilului nenăscut ca daruri de la Dumnezeu. Individualismul modern, pe de altă parte, reduce responsabilitatea la o alegere și relațiile la un risc, făcând astfel ca căsătoria să-și piardă orientarea transcendentă.. Cultura contracepției reflectă o profundă criză antropologică în înțelegerea modernă a sinelui uman: prin separarea artificială a sexualității de fertilitate, oamenii își pierd propriile corpuri ca purtătoare de sens. Contracepția devine astfel emblema unei „culturi a morții” care alege controlul și comoditatea în detrimentul încrederii și iubirii roditoare. Pe de altă parte, viziunea creștină profesează logica euharistică: corpul uman este limbajul sacramental al iubirii, care transmite viața – și astfel manifestă frumusețea creatoare a lui Dumnezeu în lume.

- **RESTAURAREA DRAMEI.** „Restaurarea dramei” este o reinterpretare a lui Balthasar-Schindler a relației dintre transcendent și immanent: în contrast cu discursul modern al autonomiei, realitatea se revelează ca un „dat” ontologic și un dar, care este roditor prin acceptarea contemplativă și participarea dăruitoare. Căsătoria și fertilitatea în acest orizont teodramatic prezintă în sine un răspuns dat harului, implicând adesea suferință; „logosul natural” sacramental al corpului devine un etos în practicile urmăririi ciclului, a auto-controlului și a fidelității ethe e în sterilitate. Astfel, copilul – fie el biologic

sau într-o altă formă dătătoare de viață – nu este un drept, ci un dar imprezvizibil care rescrie povestea pe scena iubirii.

3. Concluzii teologice și antropologice

Susțin faptul că întrebarea revelată în centrul fertilității nu este doar de natură epistemologică – nu se decide la orizontul epistemologiei – ci *este* o decizie metafizică care *privește* natura existenței divine și, în consecință, *sensul realității în ansamblu*. Căci atunci când omul spune da, respectiv nu lumii (și, odată cu aceasta, ordinii care este deja dată în ea), el spune în ultimă instanță da sau nu lui Dumnezeu.⁶ Realitatea, lumea și istoria nu se prezintă ca fiind evidente: ele sunt pline de contradicții, rupturi tragice și absurdități. Structura existenței nu este un întreg armonios, ci o dramă plină de tensiune. Nu există nicio garanție umană care să poată alina definitiv frica existențială – omul nu este stăpânul propriului său destin și nu poate „gestiona” existența nici rațional, nici tehnologic.⁷

Una dintre sarcinile fundamentale ale gândirii creștine este de a explora și interpreta în mod repetat drama care se desfășoară înaintea noastră în relația dintre Creator și creatură, în Hristos – și care capătă profunzime și formă prin revelația vieții interioare a Sfintei Treimi. Sarcina filosofiei nu este doar de a sistematiza detaliile acestei drame, ci de a argumenta adevărul ei: merită să îmbrățișăm această poveste deoarece ea dezvăluie bucuria adevărului complet.⁸ În structura dramatică a existenței create, diferența de gen și riscul de a te îndrepta spre celălalt fac parte din această poveste de iubire: acceptarea crucii care poartă imaginea vieții divine în comunitate, vulnerabilitate și dăruire de sine.

Totuși, răspunsul la toată această incertitudine nu ar trebui să fie controlul, ci încrederea.⁹ Cheia revelației creștine este că Dumnezeu nu interpretează lumea din exterior, ci pătrunde în adâncurile ei dăruindu-se pe sine. Logosul devine trup (Ioan 1,14) și nu numai că atinge lumea, ci pătrunde până în adâncurile întunericului – până la moartea pe cruce.. El nu

⁶ Cf. SZALAY Mátyás: *Megjegyzések a nemiség drámáját illetően II.* in *Studia Theologica Transylvaniensia* (2020/2) 273-318. p. 292. „Cei care au stăpânit pașii acestei pedagogii a iubirii realizează că acest „da” se adresează doar în mod secundar soției și soțului, viitorului tată și viitoarei mame. Se aplică în primul rând Celui *de la care* suntem gata să acceptăm viața ca pe un dar.” (ibid.)

⁷ Cu toate acestea, se poate spune cu certitudine că oamenii din secolul XXI fac într-adevăr tot ce pot pentru a realiza acest lucru. (Gândiți-vă doar la multitudinea de polițe de asigurare sau obiecte și echipamente care încep cu cuvântul „siguranță”).

⁸ Cf. SZALAY: *Megjegyzések...* (2) 293.

⁹ Următoarea deducție este concluzia unor conversații personale cu Mátyás Szalay. Logica raționamentului se potrivește perfect cu teologia dramatică a lui TT și Balthasar, dar concluziile sunt totuși unice pentru gândirea filosofică a lui Szalay. (Cf. SZALAY: *Megjegyzések...* (2) 317-318.)

promite că viața va fi suportabilă, controlabilă sau plină de succes, ci declară că viața însăși poartă moartea. Cu toate acestea, Întruparea și moartea pe cruce nu sunt evenimente tragice de distrugere, ci o moarte *rodnică*: *un eveniment al iubirii dăruitoare de sine care aduce o viață nouă*.

În acest sens, moartea nu este opusul vieții, ci împlinirea încrederii. Drama iubirii nu evită suferința, ci o transformă: sacrificiul de sine în Hristos este „da”-ul suprem cu care Dumnezeu nu numai că recunoaște greutatea lumii, ci și încheie un nou legământ cu ea – în drama istorică și cosmică a răscumpărării. Vocația omului este să intre în această dramă: nu ca unul care domină lumea, ci ca unul care este deschis la puterea transformatoare și rodnică a harului. Încrederea, prin urmare, care este elementul cheie al unui întreg mod de viață conștient de fertilitate, este exact opusul controlului. Eu am încredere și mă bazez pe Cel care a luat asupra Sa păcatele noastre, iar deoarece Dumnezeu este prezent în sacrameinte, această încredere nu este imprudență. Pierderea controlului este, prin urmare, de fapt o integrare într-o altă ordine, nu o pierdere irațională a conștiinței, pentru că ceea ce descoperă inima este o lume ordonată.¹⁰

4. Reflecție finală – orizontul dramei iubirii

Rezumând gândurile lui Ferdinand Ulrich despre misterul fertilității, putem spune următoarele: Când libertatea finită spune „da” necondiționat, fără precondiții, pur și simplu din ascultare față de ființă, ea se supune primatului Tatălui și devine parte a libertății care se dezvăluie în ascultarea Fiului. „A consimți să fii primit infinit înseamnă a aproba rodnicia absolută a libertății infinite în lume și în istorie și a accepta nașterea puterii lui Dumnezeu în trupul lumii.”¹¹ Cei care acționează în mișcarea iubirii trăiesc din inițiativa fără origine a Tatălui și astfel revelează adevărul comunicării divine de sine, care nu este contradictorie, ci simultan și definitiv „da” – pentru că prin existența Fiului totul ne-a fost dat. Nu primim Cuvântul lui Dumnezeu () în părți, ci în întregime, chiar și acolo unde existența devine finită și fragmentată: în unitatea euharistică, care este întotdeauna aceeași iubire indivizibilă. Darul complet al Tatălui, da-ul divin, reverberează în Hristos, și astfel omul poate spune împreună cu El: „Amin, spre slava lui Dumnezeu”. În acest fel, omul devine

¹⁰ „Din ordinea inimii, la fel ca din cea a minții, sunt excluse toate incoerențele logice și toate contradicțiile. Acest lucru arată în mod clar că ordinea inimii cuprinde și o anumită raționalitate, care, totuși, diferă de raționalitatea ordinii minții.” (PAVLOVITS Tamás: *Mi egy ember a végtelenben? – Pascal értelmézése*, Gondolat-Aeternitas, Bp. 2014. 156. traducere proprie)

¹¹ ULRICH, Ferdinand: *Isten a mi Atyánk*, in *Comminio* (2016/1-2), 105.

capabil să spună da autorității Tatălui în libertatea sa – să participe la rodnicia infinită care nu rămâne în ceruri, ci devine eficientă, se concretizează în iubirea umană.¹²

¹² Cf. ibid.

Bibliografie

Principiu editorial: datele bibliografice identifică ediția consultată efectiv. Titlurile maghiare sunt, prin urmare, păstrate. Acolo unde a putut fi identificat cu un grad ridicat de certitudine un titlu românesc consacrat, acesta este indicat între paranteze drepte. Formula „Traducere în limba maghiară de” se referă la ediția utilizată efectiv.

Surse primare

II. János Pál: *Férfinak és a nőnek teremtetten őket – A test teológiája [Bărbat și femeie i-a creat: Teologia trupului]*, Kairosz Kiadó, Bp. 2021, Traducere în limba maghiară de: Juhász Gábor Tamás

WOJTYŁA, Karol: *Szerelem és felelősség [Iubire și responsabilitate]*, Kairosz Kiadó, Bp. 2010, Traducere în limba maghiară de: Honti István

WOJTYŁA, Karol: *The Acting Person*, Springer, Dordrecht, 1979, Traducere în limba maghiară de: Andrzej Potocki

WOJTYŁA, Karol: *Személy és tett [Persoană și act]*, Vigila, Bp., 2023. Traducere în limba maghiară de: Pálfalvi Lajos

Documente magisteriale și ecleziale

Biblia. Ediția în limba maghiară, Szent István Társulat, Budapest, ediție online: szentiras.hu.

AL Amoris letitia – Ferenc pápa: *A családban megélt szeretetről kezdetű apostoli buzdítása 2016*, SZIT, Bp. 2016

CIC – EGYHÁZI TÖRVÉNYKÖNYV (1983) SZIT Bp. 2015, Traducere în limba maghiară de: Erdő Péter (<https://torvenykonyv.katolikus.hu/www.vatican.va/archive/cod-iuris-canonici/>)

DC Deus caritas est – XVI. Benedek pápa enciklikája a kereszteny szeretetről 2005 (www.katolikus.hu)

FC Familiaris consortio – II. János Pál pápa buzdítása a kereszteny család feladatairól a mai világban 1981 (www.katolikus.hu)

FR Fides et ratio – II. János Pál pápa enciklikája a hit és az értelem kapcsolatának természetéről 1999 (www.katolikus.hu)

GratS Gratissimam sane – II. János Pál levele a családokhoz 1994. (www.vatican.va)

GS Gaudium et spes – A II. Vatikáni Zsinat lelkipásztori konstitúciója az egyházzól a mai világban (www.katolikus.hu)

HV Humanae vitae – VI. Pál pápa enciklikája a helyes születésszabályozásról 1968 (www.katolikus.hu)

KEK – Catechismul Bisericii Catolice. Ediția în limba maghiară: A Katolikus Egyház Katekizmus – A Római Katolikus Egyház tanításának összefoglalása 1997, (<https://archiv.katolikus.hu/kek/>)

MD Mulieris dignitatem – II. János Pál apostoli levele a nő méltóságáról és hivatásáról 1988 (www.katolikus.hu)

RH Redemptor Hominis – Az emberek Megváltója, II. János Pál pápa első enciklikája 1979.

SS Spe salvi – XVI. Benedek enciklikája a keresztény reményről 2007. (www.katolikus.hu)

VS Veritatis splendor – II. János Pál enciklikája az Egyház erkölcstanának néhány alapvető kérdéséről 1993 (www.katolikus.hu)

Literatură de specialitate

ALSZEGHY Zoltán: *A házasság, Agapé*, Szeged, 1994.

BALTHASAR, Hans Urs von: *A dicsőség felfénylése. Teológiai esztétika I. – Az alak szemlélése [Slava Domnului. O estetică teologică, vol. I: Contemplarea formei]*, Sík Sándor Kiadó, Bp. 2004. Traducere în limba maghiară de: Görföl Tibor

BALTHASAR, Hans Urs von: *Der Geist der Wahrheit. Theologik III, Einsiedeln*, Johannes Verlag, 1987

BALTHASAR, Hans Urs von: *Theodramatik I. Prolegomena*, Johannes Verlag, Einsiedeln, 1973.

BALTHASAR, Hans Urs von: *Theodramatik II/1. Der Mensch in Gott*, Johannes Verlag, Einsiedeln 1976.

BELLER, Tilmann: *A családi élet: küldetés és munka I-III.*, Családakadémia-Óbudavár Egyesület, Óbudavár 2002

BERGYAJEV, Nyikolaj: *Szellem és realitás – Az istenemberi szellemiség alapjai*, Typotex, Bp. 2020. Traducere în limba maghiară de: Patkós Éva

BUBER, Martin: *Én és Te [Eu și Tu]*, Európa Kiadó, Bp.

BUGÁR M. István: *Szabadság, szeretet, személy – Az ókeresztény teológia antropológiai vetülete*, Kairosz, Bp. 2013.

CURRAN, Charles E.: *The Moral Theology of Pope John Paul II*, Georgetown University Press, Washington D.C. 2005.

EBERSTADT, Mary: *Ádám és Éva a tabletta után – A szexuális forradalom ellentmondásai*, Kairosz Kiadó, Bp. 2015. Traducere în limba maghiară de: Sillár Emőke

EVDOKIMOV, Paul: *The Sacrament of Love – The Nuptial Mystery in the Light of the Orthodox Tradition*, St Vladimir Seminary Press, Crestwood (NY), 1995. Traducere în limba engleză de: Anthony P. Gythiel, Victoria Steadman

FROMM, Erich: *A szeretet művészete [Arta de a iubi]*, Háttér Kiadó, Bp. 2012. Traducere în limba maghiară de: Várady Szabolcs

GERARDI, Renzo: *A szeretet öröme – A keresztény élet teológiája az Ordo Amoris fényében*, SZIT, Bp. 2024. Traducere în limba maghiară de: Tözsér Endre

GILSON, Étienne: *The Unity of Philosophical Experience*, Charles Scribner's Sons, New York 1950.

GUARDINI, Romano; PIEPER, Josef; RATZINGER, Joseph; RAHNER, Karl; BALTHASAR, Hans Urs von; VANIER, Jean: *A szeretetről, Vigilia*, Bp. 1987.

HILDEBRAND, Dietrich von: *Házasság – A hűséges szerelem titka [Căsătoria: misterul iubirii fidele]*, PPEK 641, Bp. 2013. Traducere în limba maghiară de: Miskolczy Kálmán

- HILDEBRAND, Dietrich von: *The Nature of Love*, St. Augustine's Press, South Bend, Indiana, 2009. Traducere în limba engleză de: John F. Crosby
- HORVÁTH Pál: *Philosophia perennis – A modern katolikus gondolkodás története*, Kairosz, Bp. 2008.
- KERESZTY RÓKUS, Puskás Attila: *Jézus Krisztus – Krisztológiai alapvetés*, SZIT, Bp. 2015.
- KOVÁCS Gusztáv: *Új szülők, új gyermekek – Miképpen változtatja meg szülői felelősségünket a reprodukciós medicina*, PPHF, Pécs, 2014.
- LEVINAS, Emmanuel: *Teljesség és végtelen – Tanulmány a külsőről [Totalitate și infinit. Eseu despre exterioritate]*, Jelenkor, Pécs, 1999. Traducere în limba maghiară de: Tarnay László
- MARCEL, Gabriel: *Metafizikai napló [Jurnal metafizic]*, L'Harmattan, Bp. 2014. Traducere în limba maghiară de: Dékány András
- MARION, Jean-Luc: *Az erotikus fenomén – Hat meditáció [Fenomenul erotic. Șase meditații]*, L'Harmattan, Bp. 2012. Traducere în limba maghiară de: Szabó Zsigmond
- MEUSER, Bernhard: *Szabad szerelem – Az új nemi erkölcsről*, Kairosz Bp. 2021. Traducere în limba maghiară de: Sallai Gábor
- NYÍRI Tamás: *A filozófiai gondolkodás fejlődése*, SZIT Bp. 2001.
- PANNENBERG, Wolfhart: *Mi az ember? [Ce este omul?]* Egyházfórum, Bp.-Luzern 1998. Traducere în limba maghiară de: Boros István, Gáspár Csaba László, Váradi Mónika
- PAPP Mikós: *A házasság életstílus*, Lazi Könyvkiadó, Szeged, 2017.
- PASCAL, Blaise: *Az ember nagysága és nyomorúsága – Válogatott töredékek a Gondolatok [Cugetări]-ból*, Kairosz, Bp. 2010. Traducere în limba maghiară de: Szabóné Révész M. Magdolna
- PASCAL, Blaise: *Gondolatok [Cugetări]*, Gondolat, Bp. 1978. Traducere în limba maghiară de: Pődör László
- PAVLOVITS Tamás: *Blaise Pascal*, SZIT, Bp. 2024.
- PAVLOVITS Tamás: *Mi egy ember a végtelenben? – Pascal értelmezések*, Gondolat-Aeternitas, Bp. 2014.
- PIEPER, Josef: *A négy sarkalatos erény [Cele patru virtuți cardinale]*, Vigilia, Bp. 1996. Traducere în limba maghiară de: Körber Ágnes
- PINCKAERS, Servais: *A keresztény erkölcsteológia forrásai – Módszere, tartalma, története [Sursele moralei creștine]*, Paulus Hungarus / Kairosz, Bp, 2001. Traducere în limba maghiară de: Turgonyi Zoltán
- PUSKÁS Attila: *Egyedül a szeretet – Metszetek Hans Urs von Balthasar teológiájából*, SZIT, Bp. 2025.
- RATZINGER, Joseph: *Bevezetés a keresztény hit világába [Introducere în creștinism]*, Vigilia, Bp. 2007. Traducere în limba maghiară de: Dévény István
- ROLHEISER, Ronald: *Üdvözült vágy – A keresztény spiritualitás keresése*, Ursus libris, Bp. 2020. Traducere în limba maghiară de: Szigeti-Cseke Zsuzsa

- ROUSSEAU, Mary; GALLAGHER, Charles SJ; MALONEY, George SJ; WILCZAK, Paul: *A megszentelő szerelem*, Márton Áron Kiadó, Bp, 2009. Traducere în limba maghiară de: Somhegyi Ildikó
- SÁRKÁNY PÉTER, Szalay Mátyás (ed.): *Karol Wojtyła emberképe - Filozófiai és teológiai tanulmányok*, SZIT, Bp. 2024.
- SCHELER, Max: *A formalizmus az etikában és a materiális értéketika [Formalismul în etică și etica materială a valorilor]*, Gondolat, Bp. 1979. Traducere în limba maghiară de: Berényi Gábor
- SCHELER, Max: *Ordo amoris in Boros Gábor: Szeretet és gyűlölet, undor és gőg – Érzelemfilozófia a realista fenomenológiában: Kolnai Aurél és Max Scheler írásai*, Eötvös Kiadó, Bp. 2014. Traducere în limba maghiară de: Mesterházi Miklós
- SCHINDLER, David L.: *Heart of the World, Center of the Church - Communio Ecclesiology, Liberalism, and Liberation*, Wm B-Eerdmans, Grand Rapids (Michigan), 1996.
- SCHNEIDER, Theodor (ed.): *A dogmatika kézikönyve II.*, Vigilia, Bp. 2002. Traducere în limba maghiară de: Varga B. József
- SCOLA, Angelo: *Férfi + nő, a szerelem „súlyos” esete*, SZIT, BP. 2006. Traducere în limba maghiară de: Domokos György, Rimer Zoltán
- SRy, Edward: *Men, Women, and the Mystery of Love – Practical Insights from John Paul II's Love and Responibility*, Franciscan Media, Cincinnati (OH), 2015.
- STEIN, Edith: *Die Frau – Fragestellungen und Reflexionen (Edith Stein Gesamtausgabe 13.)*, Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2025.
- SZALAY Mátyás: *Bevezetés a hivatás filozófiájába*, Kairosz, Bp. 2015.
- Szent Ágoston: *Isten városáról I-IV. [Cetatea lui Dumnezeu]*, Kairosz, Bp. 2006. Traducere în limba maghiară de: Földváry Antal
- Szent Ágoston: *Vallomások [Confesiuni]*, SZIT, Bp. 2023. Traducere în limba maghiară de: Vass József
- Szent Maximosz: *Isten a szeretet – Válogatás Szent Maximosz hitvalló műveiből*, JEL Kiadó, Bp. 2013. Traducere în limba maghiară și note de: Orosz Atanáz
- TOMKA Ferenc: *Biztos út – Szeretelmről, szexualitásról értelmesen*, SZIT Bp. 2013.
- TOMKA Ferenc: *Szentségi lelkipásztorkodás és az „új evangelizáció”*, SZIT, Bp. 2008.
- TÓTH Judit: *Test és lélek – Antropológia és értelmezés Nüsszai Szent Gergely műveiben*, Kairosz, Bp. 2006.
- WALDSTEIN, Michael: *Introducere, în II. János Pál: Férfinak és a nőnek teremtette őket – A test teológiája [Bărbat și femeie i-a creat: Teologia trupului]*, Kairosz Kiadó, Bp. 2021, 21-148. Traducere în limba maghiară de: Juhász Gábor Tamás
- WEIL, Simone: *Ami személyes, és ami szent – Válogatott írások*, Vigilia, Bp. 1998. Traducere în limba maghiară de: Pilinszky János, Reisinger János, Szedő Dénes
- WEST, Christopher: *Boldogságkeresés és szexualitás – A test teológiája*, Kairosz Kiadó, Bp. 2014. Traducere în limba maghiară de: Sivó Katalin és Juhász Gábor

WEST, Christopher: *Testfogyatkozás – Hogyan vesztettük el a szex, a nemiség, a házasság és a család értelmét? (És hogyan tudnánk újra rátalálni?)*, Mission is possible Kft, Bp. 2019.

Traducere în limba maghiară de: Sallai Gábor

WEST, Christopher: *Theology of the Body Explained – A commentary on John Paul II's Man and Woman He Created Them*, Pauline Books and Media, Boston, 2007.

Articole și studii

BURGGRAEVE, Roger: *A test igévé válik – A nemi jellegű test konstitutív jelentősége a házasságban és a családban* in *Vigilia* (2009/2) 82-102. pp.

IGNÁCZ Lilla: *Karol Wojtyła perszonalizmusának filozófiai gyökerei* In *Vigila* (2005/11) 859-869. pp.

SCHALLENBERG, Peter: *Katolische Sexualethik und Ehelehre* in *Studia Theologica Transylvaniensia* (2015/2) 205-249. pp.

STEIN, Edith: *The Separate Vocations of Man and Woman According to Nature and Grace* in *Essays on Woman* (vol. 2), ICS Publications, Washington DC, 1996. 59-87. pp.

SZALAY Mátyás: *Megjegyzések a nemiség drámáját illetően I-II.* in *Studia Theologica Transylvaniensia* (2020/1) 91-136. pp.; (2020/2) 273-318. pp.

SZALAY Mátyás: *A filozófia tekintélye – philosophari in Maria Válasz Ferdinand Ulrich elmélkedésére* in *Comminio* (2016/1-2) 110-136. pp.

SZEGEDI Nóra: *Ordo amoris és amor inordinatus – A szeretet két fogalma Max Scheler etikájában* in *ELPIS* (2019/2) 119-131. pp.

TARASIEWICZ, Pawel: *Recovering Philosophy as the Love of Wisdom: A Contrabution of St. John Paul II.* in *Studia Gilsoniana* (Jan-March 2016) 269-281. pp.

TÓTH Lujza: *A fogamzásgátlás megengedett módszerei az Egyház tanításában, lucrare de licență*, PPHF, Pécs, 2019.

TÓTH Lujza: *A születésszabályozás ötven éve* in *Magyar Bioetikai Szemle* (2022/2-3) 33-53. pp.

TÓTH Lujza: *Házassági születésszabályozás morális megítélése a 20. század derekán, lucrare de master*, PPHF, Pécs, 2021.

TÖRÖK Csaba: *Ahol hála, ott az Isten*, in *A szív* (2020. június) 18-21.

ULRICH, Ferdinand: *Isten a mi Atyánk*, in *Comminio* (2016/1-2), Traducere în limba maghiară de: Szalay Mátyás 98-109. pp.

WEIGEL, George: *Wojtyła's Walk Among the Philosophers*, Lecture, 2006.

<https://www.georgeweigel.com/wojtylas-walk-among-the-philosophers/>

WHITE, John: *Max Scheler's Tripartite Anthropology* in *Proceedings of the ACPA*, Vol. 75 (2002) 255-266. pp.

WILLIAMS, Thomas D. and BENGTSSON, Jan Olof: *Personalism* in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2022 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = [<https://plato.stanford.edu/archives/sum2022/entries/personalism/>](https://plato.stanford.edu/archives/sum2022/entries/personalism/).

WOJTYŁA, Karol: *Subjectivity and the Irreducible in the Human Being in Person and Community*, vol. 4 of Catholic Thought from Lublin (1993), translated by Theresa Sandok 209-217. pp.

Bibliografie suplimentară

BACON, Francis: *Novum Organum I. [Novum Organum]*, Nippon Kiadó, Bp. 1995. Traducere în limba maghiară de: Csatlós János

BERKELEY, George: *Treatise concerning the principles of human knowledge*, Trinity College, Dublin, 1734. (ediție digitală: David R. Wilkins, Dublin, 2002.)

CALDERA, Rafael Tomás: *A szeretet természetéről*, Kairosz, Bp. 2011. Traducere în limba maghiară de: Szalay Mátyás

DESCARTES, René: *A filozófia alapelvei [Principiile filosofiei]*, Osiris, Bp. 1996. Traducere în limba maghiară de: Dékány András

ESCRIVÁ, Josemaría: *Az Út*, SZIT Bp. 2002.

FOUCAULT, Michel: *A szexualitás története I-IV. [Istoria sexualității]*, Atlantisz, Bp. 2014. Traducere în limba maghiară de: Ádám Péter

FOUCAULT, Michel: *Felügyelet és büntetés – A börtön története [A supraveghea și a pedepsi. Nașterea închisorii]*, Gondolat, Bp. 1990. Traducere în limba maghiară de: Fázsy Anikó, Csűrös Klára

FRANKL, Viktor: *Das Leiden am sinnlosen Leben – Psychotherapie für heute*, Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2021.

GYÖKÖSSY Endre: *Ketten hármában*, Új Ember, Bp. 2004.

HAN, Byung-Chul: *A kiégés társadalma [Societatea oboselii]*, Typotex, Bp. 2019. Traducere în limba maghiară de: Miklódy Dóra, Simon-Szabó Ágnes

HUME, David: *An Enquiry concerning Human Understanding*, Oxford University Press, NY. 2007.

KANT, Immanuel: *A tiszta ész kritikája [Critica rațiunii pure]*, Atlantisz, Bp. 2018. Traducere în limba maghiară de: Kis János

LÁBÁNNÉ Hollai Katalin: *Megszabadítottától szegyenemtől*, 777 Közösség Egyesület, Bp. 2020.

LOCKE, John: *Értekezés az emberi értelemről [Eseu asupra intelectului omenesc]*, Osiris, Bp. 2003. Traducere în limba maghiară de: Vassányi Miklós

MERLEAU-PONTY, Maurice: *Az észlelés fenomenológiája [Fenomenologia percepției]*, L'Harmattan – Magyar Fenomenológiai egyesület, Bp. 2012. Traducere în limba maghiară de: Sajó Sándor

NIETSCHE, Friedrich: *A vidám tudomány [Știința voioasă]*, Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2017. Traducere în limba maghiară de: Óvári Csaba

ORVOS-TÓTH Noémi: *Örökölt sors – Családi sebek és a gyógyulás útjai*, Kulcslyuk Kiadó, Bp. 2018.

PAPP Mikós: *A személyes kapcsolatok etikája – Szexualitika*, Bp. 2010 manuscris

- PAPP Mikós: *Az életvezetés etikája*, Bp. 2009 note de curs
- POGÁTSA Zoltán: *Fenntartható gazdaság – vagy társadalmi összeomlás*, Kossuth Kiadó, Bp. 2023.
- RAHNER, Karl: *A Szentháromság – Az üdvtörténet eredendő, transzcendens alapja [Treimea]*, L'Harmattan, Bp. 2007. Traducere în limba maghiară de: Görföl Tibor
- SCHELER, Max: *Vom Umsturz der Werte*, Der Neue Geist Verlag, Leipzig, 1919.
- SCHMITZ, Kenneth L.: *At the Center of the Human Drama – The philosophical Antropology of Karol Wojtyła/Pope John Paul II.*, The Catholic University of America Press, Wasington D.C. 1993.
- SCHNARCH, David: *Passionate Marriage. Keeping Love and Intimacy Alive in Committed Relationships*, W.W. Norton & Company, New York, 1997.
- SEIFERT, Josef; SZALAY Mátyás: *Realista fenomenológia – Módszer és beállítottság*, MVT-L'Harmattan, Bp. 2024.
- SZABÓ Ferenc SJ: *Házasság és család Krisztus fényében*, Jezsuita Kiadó, Bp. 2015.
- WEBER, Helmut: *Speciális erkölcssteológia [Teologie morală specială]*, SZIT, Bp. 2001. Traducere în limba maghiară de: Tuba Iván
- WEST, Christopher: *A test teológiája kezdőknek – Bevezetés II. János Pál pápa szexuális forradalmába [Teologia trupului pentru începători]*, Missio Christi Alapítvány, Bp. 2010.